

ועל כן אמר בנח, את האלהים תתהלך נח! כי השיג מהלך השמש וכחותיו העצומים וידע
 כחות הכוכבים והמזלות ולא נטה לבנו אחריהם, כי ידע בהכמתו כי יש סבה עליונה על כלן
 ונדבק בה. וזה בהפך מאנשי דורו שהיו עובדי השמש, והיו שקועים בעבודת הכוכבים
 והמזלות ועושים אותם אלהות, וזה שכתוב בהן: ותשחת הארץ¹⁴, כי נטיית הדעת אחר
 עבודה זרה נקרא השחתה²², כענין שכתוב: כי שחת עמך²³. וזוהו קרא הכתוב לירבעם
 העובד עבודה זרה, איש משחית⁴, ובאר כי ההשחתה הייתה, לפני האלהים, וכענין
 שכתוב בעבודה זרה: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני²⁴, והמעלה הזאת *מצאנוה
 לחנוך ראשונה, והוא הראשון הקודם בה, שכתוב בו: ויתהלך חנוך את האלהים²⁵, כי
 נסתכל בדורו של אנוש שהיו עובדי השמש והכוכבים והמזלות ועמד הוא על החכמה
 והיא על השלמות, וידע והשיג כי יש סבה ראשונה עליונה על הכל, ומתוך שני היין
 שהיו שם²⁶ כמנין ימות החמה נרמז לנו בכתוב שהשיג בהכמתו מהלך השמש ונדבק
 בסבה העליונה ית', גם באברהם הזכיר בו הכתוב: התהלך לפני והיה תמים²⁷, ממה
 שידוע שהוא התוכח * עם האומות הרבה בענין האמונה ומשפטיה וחקיה, שהיה חולק
 תמיד עם אנשי כותא עיר מולדתו * שהיו כלם עובדי השמש²⁸ והיו אומרים עליו * כי
 הוא אלה והיו מביאין לדבריהם ראיות גדולות, וכראותם²⁹ לעין כחו הגדול והעצום
 בשפלים, ואברהם היה מודה להם בזה, כלומר בעוצם כחו הגדול, אך כגרזן ביד האומן³⁰
 ועל כן מסר נפשו לכבשן האש, וזהו: אשר הוצאתיך מאור כשדים³¹.

(5) סע

(6) ויחזקו

שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ולפיכך היה הקדוש ברוך הוא מחשיב מעט צדקותיו לרב, והיה מצילם¹⁰⁰. והשתא יש מחלוקת בשביל מה היה ניצול נח¹⁰⁰. והשתא לא יקשה גם כן למה מספר הכתוב בגנותו של צדיק למאן דאמר לגנאי¹⁰¹, אלא הכתוב מגיד לך בשביל מה היה ניצול נח, ללמוד מדת הקב"ה, כיון שהיה צדיק בדורו. והשתא לא יקשה מה שפירש למעלה 'הואיל והזכירו ספר בשבחו' משמע שבא הכתוב לספר שבחו, ולא פליגי אלא במלת "בדורותיו", ולא פליגי ב"איש צדיק", דודאי הכל מודים שנכתב זה¹⁰² בשביל שבחו, רק מלת "בדורותיו" למה נכתב, אי לשבח אי לגנאי:

ז', י"ג. בעצם היום הזה באו נח וגו'.

פירש"י: למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אלו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו וכו'. התבונן נא בדור הרע הזה, שאחרי שהזכירן ק"כ שנה והתחילו דבריו להתקיים ואעפ"כ לא חזרו, וזהו הוכחה כנגד האומרים אלמלי ראינו עתה ענשי השי"ת כי אז היינו צדיקים גמורים, והלוא כאן כבר ראו שמתקיימים דברי נח ואעפ"כ לא שבו. וכן מצינו בקריעת ים סוף, שראו המצרים שהים מתקרב

ואעפ"כ לא יראו מלרדוף אחרי בני ישראל בתוך הים גם אחרי שראו עשר המכות²⁶, וע"כ שכן יסדה חכמתו יתברך שאם רוצה אדם לטעות יבוא ויטעה.

י"ד, ה'. ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את בני ישראל מארצנו.

לכאורה תמוה מאד, וכי שכחו כבר את המכות עד שתמהים הם ותוהים מה זאת עשינו וגו', והלא לא ברצונם שלחו את בני ישראל כי אם אחר עשרה מכות. ונבאר לבאר בשני אופנים:

א) כאן גילתה לנו התורה עד כמה כח הרצון מטעה את השכל הישר, עד שאפשר לשכוח מה שראה בעיניו לפני שבעת ימים, וגם מיתת הבן הבכור, וכל חורבן הארץ, כמו שכתוב [י' פ"ז]: הטרם תדע כי אבדה מצרים, ואם יש רק פתח קטן וצר לטעות בו, יבוא הרצון ויטעה את השכל; והלא אחר עשרה מכות הללו, שכבר נוכח לדעת כי ד' הוא בעל היכולת ומשגיח ושופט, ועתה רואה הוא כי בעל צפון נשאר מכל אלהי מצרים [רש"י בפסוק ב'], וטועה הוא כי הוא

"בִּימְלָאָה הָאֶרֶץ חֲמָס", וברש"י: "לא נחתם גור דינם אלא על הגול". אף במקום אחר מצינו חתימה בגול. בתפילת נעילה של יום הכיפורים אנו אומרים "למען נחדל מעשך יְיָנו". במקום כל הידושים הרבים שאומרים בכל היום, במקום כל אותם החטאים והעוונות והפשעים שמפרטים במשך היום, כשבאה שעת החתימה, שעת נעילת שערים, מסכמים את כל אלה במשפט קצר אחד: "למען נחדל מעשך יְיָנו". וזהו הסך הכל, התמצית של כל הידושים.

כל חתימה גדרה תמצית העיקר ותכלית המכוון. הכל הולך אחר החתום. ולכן החתימה של כל העבירות היא גול ועושק הידיים, לא בלבד עבירות שבין אדם לחברו אלא אף אלו שבין אדם למקום, האדם גול את עצמו את מוחו את מחשבתו את דעתו, "כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנַּעֲרֹוֹ", לכו בלבד, אבל ראשו ומוחו בעצמותו קודש הם, "בְּצֵלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת-הָאָדָם" באופן שראשו יהיה למעלה, המוח שליט על הלב. אבל האדם מהפך את היוצרות והלב עם מאוייו משתלטים על המוח. "הרשעים הם ברשות לבם"⁴, לבם גול ועושק את כל מהותם. הוא גול אף את זמנו אם באותם הזמננים המיוחדים לתורה ולתפילה הוא מתעסק בכל מיני דברים אחרים, בין שיש לו צורך בהם ובין שאין

לו צורך בהם הרי הוא גול את הזמן, ואם בזמנים של שבתות ומועדים הוא עוסק בחול ובחולין הוא שוב עוסק את זמנו. הוא גול אף את מקומו, אם בבית הכנסת ובבית המדרש הוא מכניס את כל החציר והבצללים והשומים של השוק והרחוב. אם הוא נכנס למקום קדוש "בְּמַנְעֵלוֹ וּבַפְּנֵדָתוֹ וּבְאֵבֶק שְׁעַל רַגְלָיו"⁵ הרי הוא גול את המקום. ואם בארץ ישראל מכניסים את "טומאת ארץ העמים" עם כל החולין והבוץ הרי זה שוב גזילת המקום, והנביא מוכיח: "בְּנֵי-אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבֵי עַל-אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבְעֵלִילוֹתָם"⁶, הם יושבים על אדמת הקודש ושם הם מטמאים אותם. וזהו תוכחה כפולה: עצם הטומאה, וטומאת הארץ גזילת המקום. וזהו נקודת החתימה, התמצית והסיכום של כל העבירות — הגול. "למען נחדל מעשך יְיָנו".

שסגר עליהם המדבר, והלא רואה הוא את עמוד הענן ואת עמוד האש כי ד' הולך לפניו, ואף על פי כן לא יירא ולא יחת. ואח"כ כשרואה שהים מתבקע היה לו לחזור לאחוריו, כי הלוא רואה הוא בחוש כי שלא כדרך הטבע הוא, ואעפ"כ הוא הולך אחריהם כים תחת הקיר הנטוי של המים העומדים בנס, אלא שכאן ג"כ נשאר לו פתח, כי הלוא מנשב רוח קדים, ובודאי הרוח עשה כן, וזהו רק מרצונו להשתעבד בששים רבוא עבדים, וכמו שכתב הרמב"ן¹².

(2)

פרשת נח: והיה בעניי עין על הארץ, ונראתה הקשת בענן וכו'. התורה מתארת את נח כאיש צדיק תמים היה בדורותיו, אך רז"ל הבינו דאילו היה באמת צדיק גדול כאברהם אבינו, היה הקב"ה כורת ברית עמו כמו שכתב עם אברהם. ומדלא עשה כן, שמע מינה, שהיה איזה חסרון אצל נח. ומכאן זה דרשו רז"ל על הפסוק מפני מי המבול - שמקטני אמנה היה. וכן דרשו על הפסוק ויחל נח איש האדמה - שעשה את עצמו חלין. והחסרון היה שלא ראה אפשרות של טוב אצל כל רשעי דורו, בניגוד לאברהם, שהתפלל בעד סדום - אולי יש חמשים צדיקים, ואילו נח לא התפלל, כי לא ראה ברשעים אלו שום אפשרות של טוב, וכדכתיב - כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, אותך דייקא - שלא הצלחת כלל לקרב לאחרים. וכן הוא בזוהר, תא חזי מה בין משה לשאר בני עלמא, בשעתא דאמר ליה קודשא בריך הוא למשה ועתה הניחה לי וגוי ואעשה אותך לגוי גדול וגוי, מיד אמר משה, וכי אשבוק דינהון דישראל בגיני, השתא יימרון כל אינון בני עלמא, דאנא קטלית לון לישראל, כמה דעבד נח, דכיון דאמר ליה קוב"ה דישויב ליה בתיבותא, דכתיב ואני הנני מביא את המבול מים וגוי, וכתיב ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה, ואני הנני מקים את בריתי וגוי ובאת על התיבה וגוי, כינן דא"ל דישתויב הוא ובנוהי, לא בעי רחמין על עלמא, ואתאבדו. ובגין כך אקרון מי המבול על שמיה, כד"א, כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולפיכך הראהו הקב"ה הקשת בענן, להראות לו שאף על פי שנראה כאילו יש איזו נשמה שאין שום אור גנוז בה כלל, אין הדבר כן. כי בכל עין אפשר לראות משהו אור, ואפשר לראות אפילו קשת מלאה של אורות. אתה - נח - לא הטרחת את עצמך להסתכל אל תוך פנימיות לבותיהם של בני אדם, לפיכך אני מראה לך את הקשת בענן בשמים. ולזה נתכוון ר"ש בר יוחאי (בכתובות עז:): כששאלו לריב"ל, נראתה הקשת בימך, כלומר, האם היה הקב"ה מוכרח להראות לך הקשת בעני שבשמים, או שאתם בעצמכם ראיתם את האור הגנוז בלבות כל בני אדם. ולזה רמז ריב"ל בברכות (לד:): מאי עין לא ראתה אלקים זולתך, זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. דנראה לפרש, דאיתא במדרשים שהקב"ה גנוז להאור של ששת ימי בראשית בעולם הזה, שאינו כדאי שישתמשו בו הרשעים. והיכן גנוז, בלב כל אחד ואחד, ואפילו בלבותיהם של הרשעים, שנראה כאילו אין שמה אור כלל אלא רק חשך ועין. ולעתיד לבוא יצא האור הבהיר הזה מתוך החושך המכסהו, דענין עולם הבא היינו - שכל הכוחות הטמונים והגנוזים בלב כל אחד ואחד יצאו לאור, ויתקיים מקרא שכתוב, כי מלאה הארץ דעה את ד' וגוי. ומתוך דברי תורה לפרשת נח, תשנייד, נכתב ע"י הבחור איתן הולצר, בשם רבנו.

שא. במדרש (ב"ר ל' ח') בן מ"ח שנה הכיר אברהם אע"ה את בוראו. הפירוש כי כל מ"ח שנה ה' הולך וחוקר בענין הכרתו ית' עד שכשהגיע לשנת מ"ח הכיר את בוראו ממש.

ב ואחר שארכו

הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם עבדו כנכב פלוני, או כל הכוכבים, והקריבו לו נסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לה כל העם הנשים והקטנים ושאר עם הארץ. ומודיע להם צורה שבה מלכו ואומר זו היא צורת הכוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו: והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצים ומשתחוים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומרעיה וראוי לעבדה וליראה ממנה. והכומרים אומרים להם שבעבודה זו תרכו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך: והתחילו כוכבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך. ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להן ולהשתחוות: וכיון שארכו הימים נשתקע השם הנכבד והגורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו. ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים אינן יודעין אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנין שנתחנכו מקטנות להשתחוות להן ולעבדן ולהשבע בשמן: והחכמים שהיו בהן, כגון הכומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגל ולדמותן. אבל צור העולמים לא היה שם מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח ונח ורשם ועבר. ועל דרך זו היה העולם מתגלגל והולך עד שגולד עמודו שלעולם שהוא אברהם אבינו: ג [6] כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן ולחשב ביום וכלילה, והיה תמיה הא"ר אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, לפי שאי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו לא מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי עבודה זרה הטפשים: ואכיו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה והוא היה עובד עמחן, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מדעתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו: וידע שכל העם טועים. ודבר שגרם להם לטעות, זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם. [3] יאבן

השנה הראב"י

ה"ל וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. ה"ל פ' פנחס פ' ש"ל שנים עשר עקב אשר שחט אברהם מקולי מין עקב.

הברואים הבאים. וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהן מדמין שאין שם אלוה אלא אלו: כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להרגו, נעשה לו נס ויצא לחורן. והתחיל

(9)
מ"ח
ה"כ

(10)

(11)
רמ"ב
C 58

(3)